ASPECTS OF THE ESTABLISHMENT OF THE GRECO-CATHOLIC EPISCOPY OF HAJDUDOROG, 1912

Nicolae Iuga
Prof. PhD., Associate Researcher Gr. I,,,Constantin Rădulescu-Motru"
Philosophy Institute, Romanian Academy

Abstract:Since the establishment of the Austro-Hungarian dualism from 1867 until the population census of 1910, the Hungarian population from Hungaria has grown from 42% to 54% of the total population, and in absolute numbers almost doubled, of course not so much through the natural increase of births to the Hungarian nationality, as well as by the forced Magyarization of non-Hungarian nationalities: Romanians, Slovaks and Ruthenians. However, the Budapest government was not satisfied with the result obtained in the first forty years of Magyarization, between 1870 and 1910, and sought to further force Magyarization through the church. He established a Hungarian Greek Catholic Episcopate specifically for this purpose in 1912, based in Hajdudorog, a town located about 40 km north of Debrecen.

Keywords: Austro-Hungaria, Greek Catholic Episcopate of Hajdudorog, Magyarization through the church.

Inițiativele pentru înființarea unei episcopii Greco-Catolice maghiare cu scopul maghiarizării nemaghiarilor prin biserică au fost dirijate din umbră de către guvernul de la Budapesta, iar la înaintare au fost trimiși lideri religioși dintre rutenii maghiarizați. După cum se știe, Rutenia Subcarpatică a fost atrasă la unirea religioasă cu Roma ceva mai devreme decît Ardealul românesc. În anul 1646, deci cu peste o jumătate de secol înainte de unirea românilor, un grup de 63 de preoți ortodocși ruteni adunați la Ujgorod[1] au declarat că se vor supune pe linie bisericească Papei de la Roma, întemeindu-se în acest fel Biserica Greco-Catolică Ruteană, cu centrul religios la Muncaci. Pînă atunci, Maramureșul și Rusia Subcarpatică au fost ținuturi cu religie Ortodoxă. Încă din secolul al XIV-lea, mai exact la anul 1391 voievozii români maramureșeni au mers pînă la Patriarhul de la Constantinopol, pentru a solicita ridicarea Mănăstirii ctitorite de ei la Peri (azi în dreapta Tisei, în Ucraina) la rangul de Stavropighie a Patriarhiei Ecumenice. Teritoriul de sub autoritatea Stavropighiei de la Peri era deosebit de întins, acesta cuprindea în afară de Maramureș: Ugocia și Bîrjaba din Rusia Subcarpatică, apoi Medieșul (adică Sătmarul), Almașul (partea de nord-est a actualului județ Bihor) și Ciceul (zona Lăpuș – Dej – Beclean)[2].

Cînd s-a pus problema maghiarizării prin Biserică, clericii ruteni greco-catolici, cu elitele lor maghiarizate și avînd o mai îndelungată tradiție de conviețuire cu autoritățile ecclesiastice din Ungaria, s-au aflat în primele rînduri în susținerea procesului de maghiarizare. Astfel, preotul rutean Andrei Bacsinszky de la Mănăstirea din Hajdudorog, viitor episcop de Muncaci, a tradus cărțile de rugăciune ale rutenilor în limba maghiară[3]. Iar după ce a ajuns episcop de Muncaci (1772-1809), Bacsinszky a patronat traducerea în maghiară a Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur și a introdus-o în biserică, deși maghiara nu era limbă liturgică.

[1] https://ro.wikipedia.org/wiki/Ruteni
[2] Ioan Mihalyi de Apșa, *Diplome Maramureșene din sec. XIV și XV,* Tip. Mayer și Berger, Sziget, 1900, p. 109-111.
[3] https://ro.wikipedia.org/wiki/Arhiepiscopia_de_Hajd%C3%BAdorog

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

După înființarea dualismului Austro-Ungar, activitatea de maghiarizare prin biserică a intrat într-o etapă nouă. Anume, s-a pus problema înființării unei episcopii Greco-Catolice maghiare, cu credincioși greco-catolici maghiarizați pînă atunci, în condițiile în care biserica Greco-Catolică nu este o biserică tradițională maghiară, ci credincioșii greco-catolici din Ungaria care se declară maghiari sunt în fapt foști ne-maghiari ortodocși maghiarizați prin mijloace ne-ortodoxe. Biserica Greco-Catolică maghiară este o biserică a dezrădăcinaților și a dez-naționalizaților. Opinia publică din Ungaria și din afara ei a fost pregătită de clerul rutean maghiarizat. Acesta a fost pus să ceară în mod repetat, în manifestări publice, înființarea unei astfel de episcopii. A existat atunci și o voce, una singură, împotriva curentului general, a fost vorba de politicianul Tisza Kalaman, fost prim-ministru al Ungariei și tatăl altui prim-ministru Tisza Istvan. În parohiile Greco-Catolice, maghiarii erau amestecați cu români și ruteni. Dar – zicea Tisza Kalaman – „dacă maghiarii părăsesc parohiile rutene și românești, acestea rămîn curat naționale [rutene și românești] și deci vor cădea pradă uneltirilor panslaviste și daco-romane”[4]. Dar vocea lui Tisza senior n-a fost ascultată.

Autoritățile maghiare au convocat un congres (16-17 februarie 1868) în scopul înființării unei Episcopii Greco-Catolice maghiare și, bineînțeles, guvernul de la Budapesta de sub președenția lui Gyula Andrassy a promis tot concursul pentru înființarea unei astfel de episcopii. Într-un prim pas, a fost înființat un Vicariat greco-catolic maghiar la Hajdudorogh, în 1873, la care au fost relocate un număr de 33 de parohii de la Episcopia de Muncaci. Vicarul de la Hajdudorogh, Ivan Danilovics, a tipărit în 1882 Liturghierul în limba maghiară și în 1883 un Molitfelnic de asemenea în maghiară, toate pe cheltuiala calvinilor din Debrețin și a introdus în parohiile sale limba liturgică maghiară, contrar prescripțiilor canonice[5]. Sesizat fiind asupra faptului, Vaticanul a intervenit și a interzis celebrarea Sfintei liturghii într-o limbă ne-liturgică. Problema limbii liturgice era oarecum simplă. Vaticanul a admis ca limbă liturgică româna, dar numai în secolul al XVIII-lea și pentru atragerea românilor la greco-catolicism, în ritul bizantin, după cum a admis limba slavonă ca limbă liturgică pentru rutenii greco-catolici de asemenea în ritul bizantin, dar nu admitea pentru Biserica Romano-Catolică, adică în rit latin, alte limbi liturgice în afară de latină, pentru că atunci ar fi început o mișcare centrifugă, toate naționalitățile romano-catolice ar fi putut în principiu să ceară admiterea limbii naționale ca limbă liturgică, ceea ce ar fi dus la dispariția limbii latine ca limbă unificatoare de cult și la fărîmițatea Bisericii Universale în biserici naționale.

În aceste împrejurări, guvernul de la Budapesta a schimbat strategia. Prim-ministrul maghiar în funcție la 1896, Dezideriu Banffy a arătat în Parlament că trebuie mai întîi obținută recunoașterea de către Vatican a limbii maghiare ca limbă liturgică și numai după aceea să se pună problema înființării unei episcopii Greco-Catolice maghiare. În anul 1900 a fost organizat de către autorități un impresionant „pelerinaj” al rutenilor maghiarizați la Roma, cu mobilizarea a 400 de persoane, clerici și laici, în frunte cu doi episcopi Greco-Catolici, episcopul slovac de la Prešov și episcopul rutean de la Muncaci. Cu acea ocazie, „pelerinii” au înmînat Papei Leon al XIII-lea un memoriu în care cereau înființarea unei episcopii Greco-Catolice maghiare, fapt realizat mai tîrziu, în anul 1912.

În paranteză, trebuie să observăm că și Sf. Scaun, la rîndul său, nu a fost nicidecum imparțial față de minoritățile naționale din Austro-Ungaria, nu a tratat în chip egal toate confesiunile și riturile din Imperiu, ci a dat dovadă de o bunăvoință mai aparte față de națiunea autointitulată „dominantă”, adică maghiară. Nu este vorba de o simpatie deosebită, inexplicabilă a Vaticanului față de maghiari și nici de o antipatie la fel de inexplicabilă față de români și ruteni, ci este vorba de o tendință istorică obiectivă. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Papalitatea a suferit o serie de pierderi grele în ordinea puterii seculare. Mai întîi, prin anii 1850-1860, au fost luptele duse sub conducerea masoneriei anti-catolice, pentru unificarea politică a Italiei moderne, care a ocupat cu forța armată o parte a teritoriilor papale. Apoi, în urma Războiului Franco-Prusian din 1870, Prusia reformată, luterană și calvină, a învins Franța catolică. Roma papală era protejată de o garnizoană a Franței

[4] Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești,* Oradea, Editura Asociației Culturale Astra, 1935, p. 256.
[5] Idem.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

catolice, dar după înfrîngerea Franței de la Sedan garnizoana a fost retrasă, iar Roma a fost ocupată complet pe 20 septembrie 1870 și integrată în Regatul Italiei. Urmarea a fost că Statul papal s-a auto-limitat teritorial la un cartier din Roma în suprafață de cîteva zeci de hectare, numit Vatican. După dispariția Imperiului lui Napoleon al III-lea, Franța nu mai putea fi deloc considerată ca o putere catolică, aici Biserica era separată de Stat, iar manifestările de ateism și secularism erau în creștere. Singurul sprijin politic mai important pentru conducerea Bisericii Catolice a rămas Imperiul Habsburgic, al cărui împărat mai purta încă, între altele, pompoasa titulatură medievală de „Majestate Catolică și Apostolică". Așadar, statul Austro-Ungar era un stat catolic prin definiție și un aliat sigur al Papalității în confruntarea cu alte state europene, promotoare ale unor politici de laicizare. La rîndul său, Vaticanul nu permitea credincioșilor catolici să manifeste acte de ostilitate față de acest stat, ci dimpotrivă încuraja fidelitatea față de acesta, față de Casa de Habsburg și față de Împărat, sub formula pe care a numit-o „loialism dinastic"[6]. Iar dacă se întîmpla ca unul dintre cele două capete ale acestui stat, adică guvernul de la Budapesta, să ceară ceva de la Sf. Scaun, acesta din urmă nu își putea permite să îl refuze.

În ceea ce privește demersurile de înființare a Episcopiei de la Hajdudorogh, se poate observa că în acest caz nu au mai fost parcurse procedurile standard. În mod normal, factorul decizional principal în înființarea unei noi episcopii era, în arhitectura instituțională a Sf. Scaun, Congregația de Propaganda Fide, dar în cazul de față Congregația a fost complet ocolită, acest rol fiind preluat de către guvernul maghiar. Traseul normal a fost scurtcircuitat și totul s-a rezolvat între ambasadorul austro-ungar, nunțiatura papală de la Viena și Papa Pius al X-lea personal[7]. Totodată, procedura mai prevedea și organizarea unei conferințe episcopale pentru a se examina oportunitatea înființării unei noi episcopii, la care să fie prezenți, în scop de consultare, toți episcopii interesați, adică reprezentații episcopiei ce urmează a fi înființate, precum și episcopii de la care ar urma să fie luate parohii spre a fi atribuite celei nou-înființate, aceștia trebuind să își dea acordul pentru predarea parohiilor în cauză. Aici episcopii greco-catolici români au dat dovadă de o lașitate și de o duplicitate greu de înțeles.

Cu toate insistențele guvernului maghiar, această conferință s-a tot amînat, pînă cînd în cele din urmă s-a organizat la Budapesta pe 9 noiembrie 1911, sub președenția arhiepiscopului primat al Ungariei, Kolos Ferecz Vaszary[8]. S-a prezentat proiectul maghiar al viitoarei Episcopii de la Hajdudorogh, frontierele, harta, sediul, limba liturgică. La momentul respectiv, Biserica Greco-Catolică Română avea patru episcopii: Blajul (unde era și Mitropolia), Oradea, Lugojul și Gherla. Episcopul de Gherla Ioan Szabo tocmai murise și scaunul era vacant, iar mitropolitul Victor Mihalyi de la Blaj nu a participat la Conferință, deși în zilele acelea s-a aflat în Budapesta și, invocînd că este bolnav, s-a internat în Sanatoriul unui anume dr. Grunwald, de unde putea totuși să corespondeze cu George Pop de Băsești[9] și să se țină la curent cu evoluția lucrurilor. Prin urmare, au participat numai doi episcopi români, Vasile Hossu de la Lugoj și Dimitrie Radu de la Oradea. La conferință, Episcopul rutean de la Muncaci, Iuliu Firczak, s-a declarat de acord cu înființarea unei noi episcopii și cu re-arondarea unor parohii de la Muncaci la noua episcopie, dat fiind „caracterul vast" al Episcopiei sale. Vorbind după el, episcopii români Hossu și Radu nu au îndrăznit să se opună, ci s-au declarat de acord în principiu cu înființarea unei noi episcopii, însă fără să semneze nici un act cu privire la parohiile care ar urma să fie rupte de la episcopiile românești spre a fi trecute la noua Episcopie Greco-Catolică maghiară.

După ce episcopii români au ajuns acasă, s-au aflat de la Nunțiatura Apostolică de la Viena și parohiile care urmau să fie luate de la episcopiile românești. Episcopii români susțineau că la Conferință lor nu li s-a spus nimic despre parohiile pe care ar urma să le cedeze. Cel mai tare era

[6] * * * *Episcopul Ioan Szabo și Sfântul Scaun. Corespondență. (1874-1910)*, p. 14.
[7] * * * *Românii greco-catolici și Episcopia de Hajdudorogh (1912). Contribuții documentare,* Ediție de Cecilia Cîrja, Presa Universitară Clujeană, Cluj, 2009, p. 11.
[8] Idem, p. 17.
[9] Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești,* Oradea, Editura Asociației Culturale Astra, 1935, p. 243.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

afectată Oradea, care ar fi urmat să piardă mai mult de jumătate din numărul de credincioşi (57.000 din 102.000 suflete). Pierderile Episcopiei de Gherla erau nesemnificative (13 mii din 523 de mii, însă toate cele 13 mii de suflete erau români, nu maghiari), iar Blajul pierdea 35 de parohii româneşti din secuime, care urmau să fie reorganizate ca un Vicariat aparte în subordinea noii Episcopii maghiare. În Ardeal au început tulburările în mediile româneşti împotriva cedării de parohii, iar Nunţiatura Apostolică solicita un termen scurt pînă la care episcopii români să semneze că sunt de acord cu cedarea parohiillor menţionate pe o listă, cu toate datele de identificare.

Faţă cu susţinerile episcopilor români, cum că lor nu li s-a spus nimic de parohii, a fost necesară convocarea unei noi Conferinţe a Episcopatului catolic pentru 8 februarie 1912, tot la Budapesta, pentru clarificarea situaţiei, Conferinţă la care au participat tot cei doi episcopi Hossu şi Radu, mitropolitul Victor Mihalyi lipsind din nou, motivînd de această dată că distanţa pînă la Budapesta este mare şi că vremea este rea[10]. Nici la prima şi nici la cea de a doua Conferinţă, cei doi episcopi români prezenţi nu au avut curajul să se pronunţe clar împotriva Episcopiei Maghiare. Mitropolitul Mihalyi nu a participat nici în luna mai a aceluiaşi an la Adunarea de protest de la Alba Iulia împotriva înfiinţării Episcopiei de la Hajdudorogh, deşi atunci vremea era frumoasă, iar distanţa de la Blaj pînă la Alba Iulia era foarte mică, prin comparaţie cu cea pînă la Budapesta. Pe de altă parte, pe la începutul lunii ianuarie 1912, Mitropolitul Mihalyi îl trimite la Roma pe canonicul Vasile Suciu, să încerce să facă ceva în culise şi, din însărcinările pe care le dă acestuia, reiese clar că Mitropolitul era perfect informat cu cele discutate în Conferinţa din noiembrie 1911, deci a susţinut în fals că el nu ştie nimic. Apoi, la Budapesta, din confruntarea cu arhiepiscopul primat maghiar la această nouă Conferinţă, a reieşit că Episcopul român de la Oradea Dimitrie Radu a minţit[11], atunci cînd a pretins că lui nu i-a fost prezentată situaţia parohiilor ce trebuiau cedate, deorece în 9 noiembrie 1911 însuşi primatul maghiar i-a prezentat personal hărţile cu parohiile în cauză. În plus, cu Adresa nr. 55.717 din 22 februarie 1912, Secretarul de Stat al Vaticanului, Cardinalul Merry Delval, îl întreabă pe Mitropolitul Mihalyi încă o dată dacă are de făcut „observaţii concrete” cu privire la lista parohiilor ce se vor scoate de sub jurisdicţa lui, dar nici Mitropolitul şi nici ceilalţi episcopi nu fac nici o observaţie[12]. Astfel că episcopii români au fost acuzaţi de duplicitate şi că tergiversează lucrurile nepermis de mult.

Încercînd să salveze cumva situaţia şi totodată să evite să îşi asume o răspundere personală, Mitropolitul Mihalyi a convocat şi el la Blaj o săptămînă mai tîrziu, între 17-19 februarie 1912, o Conferinţă episcopală proprie, de fapt un Sinod metropolitan la care a invitat, după modelul statuat de către Andrei Şaguna pentru Mitropolia Ortodoxă de la Sibiu, de la fiecare episcopie şi cîte doi laici, personalităţi dintre fruntaşii vieţii politice şi culturale româneşti. Deci, alături de episcopi şi capitlurile diecezane, la acest Sinod metropolitan de la Blaj au mai participat şi laicii George Pop de Băseşti, Alexandru Vaida-Voievod, Iuliu Maniu, Teodor Mihalyi, Coriolan Pop şi Isidor Pop[13]. Aici discuţiile au fost aprinse, reprezentaţii protopopiatelor din Secuime care urmau să fie trecute sub administrarea Episcopiei de la Hajdudorogh şi-au dat drumul la gură, nemaiavînd ce pierde, iar prezenţa laicilor a făcut ca unele afirmaţii să frizeze ireverenţa faţă de însuşi Sfîntul Părinte de la Roma: „Papa mult poate să poruncească şi să hotărască pe socoteala noastră, dar noi voim să rămînem români şi nu ne vom supune la porunci care ar atenta la existenţa noastră naţională”, ar fi zis atunci Alexandru Vaida Voievod[14]. Se propune convocarea unei Adunări Naţionale în problema Hajdudorogh. Au existat şi ameninţări cu „revenirea la Ortodoxie” şi anularea astfel a două sute de ani de uniaţie, dar aceste ameninţări nu puteau fi luate în serios, pentru că pierderile materiale şi instituţionale ale Bisericii Române Unite ar fi fost prea mari.

[10] * * * *Românii greco-catolici şi Episcopia de Hajdudorogh (1912).,* ed. cit., p. 26.
[11] * * * *Românii greco-catolici şi Episcopia de Hajdudorogh (1912),* ed. cit., ibidem.
[12] Ioan Georgescu, op. cit., p. 264.
[13] Idem, p. 28.
[14] Liviu Maior, *Alexandru Vaida-Voievod,* Cluj-Napoca, 1993, p. 202.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

Manifestările de protest împotriva înființării Episcopiei de la Hajdudorogh au culminat cu o Mare Adunare a Românilor la Alba Iulia, pe 29 mai 1912 (Episcopia în cauză a fost înființată, totuși, zece zile mai tîrziu, prin Bula papală *Christi fidelis Graeci* din 8 iunie 1912). Adunarea de la Alba Iulia din 29 mai 1912 a fost una cu adevărat impresionantă, depășită ca mărime doar de cea de la 1 Decembrie 1918, aproximativ 15.000 de participanți după estimarea dată atunci (istoricii ulteriori au umflat cifra la 20.000). Cu organizarea a fost însărcinat avocatul Ștefan Cicio Pop. Ardealul tot părea atunci „ca un codru frămîntat de viscol", după cum consemna reporterul ziarului „Românul" din Arad[15], veneau delegații de peste tot, din Maramureș, Sătmar, Munții Apuseni, Tîrnave, Mureș, Hațeg. Totul amplificat de obișnuita zvonistică grosieră în rîndul țăranilor, cum că: „va veni bătaie pe Bălgrad, pentru că ungurii vor să schimbe crucile de pe biserici"[16]. La Alba Iulia, lucrurile însă decurg calm. Se oficiază un *Te Deum* la biserica lîngă care se află mormîntul lui Athanasie Anghel, apoi se face deplasarea în parcul central al orașului, acolo unde este autorizată Adunarea. De pe tribună, țin discursuri Ștefan Cicio Pop, George Pop de Băsești, Vasile Lucaciu, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida Voievod. De aici, bineînțeles, lipsesc episcopii și mitropolitul, sub motivul că este vorba de o adunare a laicatului, nu a clerului. Se alege un Comitet, care supune spre aprobare mulțimii o Moțiune de protest și se însărcinează cu redactarea unui Memoriu, care se va trimite la Sfîntul Scaun Apostolic de la Roma, se trimit telegrame Secretarului de Stat de la Vatican și Cancelariei Aulice de la Viena. Nu a lipsit nici o propunere de o slugărnicie oarecum retro, făcută de către canonicul Domide de la Gherla, ca să se trimită și telegrame de „fiiască supunere" la Sfîntul Părinte și la Majestatea Sa Împăratul[17]. Memoriul a fost redactat în zilele următoare de către un Comitet, în care rolul principal l-a jucat un cleric, canonicul viitor mitropolit dr. Vasile Suciu, urmînd indicațiile date discret de către Mitropolitul Mihalyi.

Actul intitulat: „Memoriul Congresului românilor greco-catolici ținut la Alba Iulia în 29 mai 1912, în cauza plănuitei episcopii greco-catolice maghiare de la Hajdu-Durog înaintat Sf. Scaun de la Roma"[18] este un text amplu, prolix, de mai multe zeci de pagini, redactat în română și tradus în latină, fără a evidenția o anumită structură de organizare a materialului sau o coerență a ideilor. Este semnat de doi prezidenți ai Congresului, Dr. George Pop de Băsești și dr. Isidor Marcu, precum și de doi notari, dr. Alexandru Nicolescu și dr. Alexandru Rusu, ambii viitori episcopi și mitropoliți. Începe cu o lungă introducere istorică însăilînd lucruri arhicunoscute, între care se distinge ideea marelui vlădică Inocențiu Micu-Klein despre scopul Unirii cu Biserica Romei, acela al dobîndirii de către români a drepturilor politice, pentru ca poporul român „să-și fi putut lua partea cuvenită în mersul trebilor țării"[19]. Apoi intră în subiect și afirmă răspicat că înființarea unei episcopii Greco-Catolice maghiare este o primejdie mare pentru Biserica Greco-Catolică Română. Scopul ascuns al noii Episcopii este acela de a introduce limba maghiară în liturghie și maghiarii nu își spun înaintea Romei gîndul lor cel adevărat. Ei încearcă a seduce Roma, spunînd că doresc să se facă o episcopie nouă Greco-Catolică cu limba liturgică grecească veche, rămînînd ca unele cîntări liturgice să se cînte în limba maghiară, dar în discursurile din Parlament miniștrii și oamenii politici nu ascund că e vorba de o episcopie în care se va practica limba maghiară.

Memoriul continuă prin a arăta că înființarea unei episcopii Greco-Catolice maghiare nu o îndreptățește nici istoria și nici lipsele sufletești ale așa-numiților greco-catolici maghiari (în fapt foști ne-maghiari maghiarizați prin biserică). Din contră, o atare episcopie este „osîndită" de către scopul Bisericii lui Christos, pentru că scopul Bisericii nu este de a face din Biserică un instrument politic de deznaționalizare și siluire. Încă, printr-o episcopie maghiară, s-ar călca în picioare

[15] Citat în Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești,* ed. cit., p. 272.
[16] Ibidem.
[17] Ioan Străjan, *Deznaţionalizarea şi maghiarizarea românilor din Ardeal prin biserică şi şcoală înainte de 1 decembrie 1918,* Tip Moldova, Iași, 2014, p. 13.
[18] Publicat în: Ioan Străjan, *Deznaţionalizarea şi maghiarizarea românilor din Ardeal prin biserică şi şcoală înainte de 1 decembrie 1918,* Ed. cit., p. 93-105.
[19] Idem, p. 93 și urm.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

drepturile rezervate strămoşilor noştri, date cu prilejul Unirii lor cu Roma: de a rămînea în ritul şi limba română. Despre greco-catolici maghiari nu se vorbeşte nici în Diploma leopoldină de la 1701 şi nici în Bula papală de înfiinţare a Episcopiei Greco-Catolice de Făgăraş din 1721, pentru simplul motiv că atunci greco-catolici maghiari nu existau. La fel, nici în Bula de înfiinţare a Mitropoliei Române Unite de la Blaj, din anul 1853, nu se pomeneşte nimic despre greco-catolici maghiari, pentru că nici atunci nu existau. După recensămîntul din 1816, în oraşul Hajdudorogh erau două parohii greco-catolice, una ruteană cu 4.500 de suflete şi o alta românească cu 2.000 de suflete şi nici un maghiar, iar astăzi [la 1912], la mai puţin de o sută de ani în Hajdudorogh toţi locuitorii sunt greco-catolici maghiari şi oraşul este propus de scaun episcopesc Greco-Catolic maghiar. Măsurile de maghiarizare se extind din biserică şi în şcoală, sau mai bine-zis sunt precedate prin şcoală, după schema următoare. În comunele în care nu există maghiari, se desfiinţează şcoala confesională ne-maghiară şi se înfiinţează în locul ei o şcoală de stat cu predare exclusiv în limba maghiară, iar catehizarea copiilor în noua şcoală de stat se face numai în maghiară. În acest fel, tinerii sunt gata pregătiţi, încă din şcoală, pentru maghiarizarea prin Biserică. În mod normal, pentru guvern ar trebui să fie indiferent în ce limbă se roagă cineva lui Dumnezeu, dar cu toate acestea guvernul pune umărul la maghiarizarea prin Biserică, în sensul că guvernul cheltuie de la bugetul de stat sume uriaşe pentru traducerea şi tipărirea cărţilor de slujbă în limba maghiară.

Este de prevăzut – continuă Memoriul – că între parohii şi între credincioşi se vor produce „frecări", adică conflicte din cauza înfiinţării acestei noi episcopii. Dacă statul se va implica cu mijloacele puternice de care dispune, atunci va crea peste tot parohii noi maghiare. În fiecare parohie actuală vor fi cîte două, o parohie veche ne-maghiară şi o parohie nouă maghiară, creată de către guvern. Parohiile noi create de către guvern vor fi favorizate, iar cele vechi vor fi defavorizate şi astfel în mod inevitabil vor apărea conflicte între parohii şi între credincioşi. Or, scopul Bisericii lui Christos nu este ca, prin instituţiile sale, să provoace conflicte religioase între credincioşi. Ştim că Sfîntul Scaun Apostolic al Romei poate întemeia episcopii noi şi poate sista activitatea unor episcopii vechi, între marginile aceleiaşi Biserici. „Dar ca puterea Sf. Scaun să ajungă pînă acolo, încît pe unii credincioşi să-i treacă de la o biserică la alta, de la ritul greco-catolic român la ritul greco-catolic maghiar, în contra voinţei lor şi cu pericolul de a-şi pierde limba – asta nu ştim […]. Garanţiile pe care eventual le-ar da Sf. Scaun, că fraţii noştri români desemnaţi să treacă la noua episcopie greco-catolică maghiară nu vor fi siliţi să-şi lase ritul lor român şi limba lor română, pe noi nu ne îndestulesc şi nici nu ne pot îndestuli. Nu din defectul Sf. Scaun, ci din vina guvernanţilor noştri. Avem experienţa noastră de mai multe decenii. Pentru că una este legea de pe hîrtie şi alta este legea din praxă, poruncită de interesele mai înalte ale statului naţional maghiar. Una vor fi garanţiile puse pe hîrtie de Sf. Scaun şi alta va fi trista realitate"[20].

Congresul a emis şi o „Rezoluţiune" de 2 pagini[21], în care sunt rezumate concis, cu o deosebită claritate şi înlănţuire logică toate argumentele expuse în contra înfiinţării acestei episcopii, text semnat de mai sus-menţionaţii prezidenţi semnatari ai Memoriului, dar în plus şi de dr. Iuliu Maniu, în calitate de „referent", foarte probabil autorul acestei rezoluţiuni. Rezoluţiunea ne mai spune că se va întocmi un Memoriu ce se va adresa Sf. Scaun Apostolic de la Roma şi că se va constitui o deputăţie care va merge la Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit de Alba Iulia şi Făgăraş dr. Victor Mihalyi de Apşa, pentru a-l ruga să înainteze acest Memoriu la Sf. Scaun. Totodată, deputăţia îl va ruga pe Înalt Prea Sfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit ca, împreună cu Prea Sfinţiţii arhierei sufragani, să meargă ei înşişi în persoană la Roma „în timpul cel mai apropiat". Numai că ÎPS Mitropolit Victor Mihalyi a expediat Memoriul la Roma abia pe 21 iunie 1912, la două săptămîni după ce Episcopia de la Hajdudorogh fusese deja înfiinţată şi Bula papală era deja semnată. Memoriul în limba latină a fost trimis cu o Scrisoare de însoţire „Eminentului şi Strălucitului Domn Hieronyimo M. Gotti" prefectul Congregaţiunii De Propaganda Fide, cu

[20]Idem, p. 104.
[21]Idem, p. 106-107.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

rugămintea ca acesta să fie predat în mîna Prea Fericitului Părinte „de divina providetia" Papa Pius X. Scrisoarea de însoțire către Cardinalul Gotti este transcrisă în latină de către cineva de la Mitropolie, nu este scrisul personal al Mitropolitului, dar este redactată la persoana întîi singular de către Victor Mihalyi, și totuși de pe această Scrisoare lipsește semnătura sa[22]. Să fie oare o simplă scăpare? Sau poate că Înalt Prea Sfințitul a omis deliberat să o semneze gîndindu-se că, dacă iese cu bucluc, să aibă loc de întors și să susțină iarăși că el nu știe nimic? După conținutul Scrisorii, Mitropolitul Mihalyi pare destul de familiar cu Cardinalul Gotti, între altele arată că îl trimite cu Memoriul pe Episcopul Vasile Hossu, scuzîndu-se că nu poate veni el personal la Roma (așa cum de altfel a fost mandatat în Rezoluțiunea Adunării de la Alba Iulia), de astădată „din cauza distanței mari și a căldurilor de vară"[23] (în februarie același an nu a putut merge nici la Conferința de la Budapesta, pentru că era vreme rece, de iarnă).

Bula papală „Christifidelis Graeci" dată la 8 iunie 1912, prin care se înființează Episcopia Greco-Catolică maghiară de la Hajdudorogh cu 162 de parohii și 215.500 credincioși conține în titlu, nu întîmplător, cuvintele „fidelis graeci", pentru că pe hîrtie era vorba de o Episcopie Catolică de rit grecesc, respectiv cu limba de cult greaca veche, nu maghiara. În linii mari, în această bulă se scriu următoarele[24]. „Ascultînd cu bunăvoință dorința Majestății Sale Francisc Iosif Împărantul Austriei și Regele apostolic al Ungariei, precum și rugările venerabililor noștri frați, ale Cardinalului Primat Arhiepiscop de Esztergom și ale altor sfinți prelați ai aceluiași regat, cumpănind cu studiu matur [...], suplinind învoirea celor ce sunt sau se cred a fi interesați [adică a episcopilor români ai Provinciei metropolitane de Alba Iulia și Făgăraș], din plenitudinea puterii apostolice hotărîm să înființăm în regatul ungar o dieceză catolică de ritul grecesc, care se va numi de Hajdudorogh, în chipul ce urmează.

Înainte de toate, dăm pentru totdeauna teritoriului acestei noi dieceze parohiile ce le vom numi mai jos [într-o Anexă este dată lista cu parohiile ce urmează a fi luate de bunăvoie de la Episcopia ruteană de la Munaci și fără învoire de la episcopiile românești de Oradea și de Gherla]. În ceea ce privește parohiile ce se vor despărți din Arhidieceza de Făgăraș, care adică și ele sunt separate de noua dieceză și departe de scaunul ei episcopesc [este vorba de cele 35 de parohii românești din Secuime], permitem să fie cîrmuite de către episcopul de Hajdudorogh printr-un vicar numit și constituit de el. Scaunul episcopesc îl instituim în orașul numit Hajdudorogh [...], iar biserica care este acolo și care a fost pînă acum parohială o ridicăm la rangul și demnitatea de catedrală [...]. Reședința noului episcop o punem în casele oferite de către comuna Hajdudorogh, care vor trebui însă restaurate cu cheltuiala guvernului maghiar, ca să poată fi întru toate reședință cinstită și potrivită pentru episcop și pentru curtea sa episcopească (eiusque episcopalis familiae decentem et congruam habitationem) [...]. În ceea ce privește limba liturgică a acestei dieceze nou-înființate poruncim să fie greaca veche, iar cea autohtonă [maghiara] să fie admisă numai în funcțiunile extraliturgice și în același chip cum este îngăduit a se folosi și în bisericile de ritul latin. Și pentru ca preoții noii dieceze să aibă vreme de a învăța limba greacă, încă trei ani ce urmează decretării acestei dieceze se vor putea folosi de acea limbă liturgică care s-a întrebuințat și pînă acum [adică slavona pentru ruteni și româna pentru români], fiind cu totul oprită limba maghiară. Majestății Sale îi dăm dreptul ca să numească un cleric vrednic [...], care din partea aceluiași pontifice roman să se pună de episcop al numitei catedrale de la Hajdudorogh. Supunem dieceza de Hajdudorogh [...], o facem sufragană arhidiecezei de ritul latin de la Esztergom [...]".

Urmările înființării acestei episcopii sunt complicate și unele au un final neașteptat. În septembrie 1912 Biserica Catolică organizează la Viena o manifestare de mare amploare, numită „Congresul Euharistic", manifestare care de fapt fusese cu un an mai-nainte un argument al Vienei și Budapestei, pentru a-l convinge pe Papă să accepte înființarea Episcopiei de la Hajdudorogh. La

[22]Vezi idem, p. 109.
[23] Ibidem.
[24] În revista „Cultura Creștină", Blaj, an II, nr. 13 / 1912, p. 392-400 sunt publicate în paralel textul latin al bulei și traducerea în limba română.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

Congresul Euharistic au curs telegrame de protest din partea parohiilor românești alipite la Hajdudorogh. La acest Congres au participat și episcopii greco-catolici români din Transilvania, care au luat legătura cu moștenitorul Tronului Arhiducele Franz Ferdinand, cel care avea să fie asasinat la Sarajevo doi ani mai tîrziu, și care era rugat să intervină în favoarea românilor. Arhiducele a scris în acest sens primului ministru de la Budapesta, dar răspunsul acestuia a fost categoric și impertinent: „nu se poate reveni asupra unei decizii care a fost luată de către însuși Împăratul și de către Sfîntul Scaun Apostolic”[25]. Preoții din parohiile românești din Secuime au publicat o scrisoare în jurnalul de limbă germană „Katholische Kirchenzeitung” nr. 34 / 1912, în care au amenințat cu trecerea la Ortodoxie. Guvernul maghiar a reacționat imediat și a tăiat salariile preoților în cauză[26], aplicînd așadar disciplina foamei. Între timp, în lunile iunie-iulie 2012 preotul Vasile Lucaciu face o deplasare cu caracter personal la Roma (spre deosebire de mitropolitul Victor Mihalyi, pentru el nu a fost prea cald ca să meargă la Roma), fiind sprijinit finaciar de către Geroge Pop de Băsești, unde își reînnoiește vechile legături de la 1895. Noutățile le comunică prin scrisori lui George Pop de Băsești. Află din culise că „ungurii exploatează serviciile pe care le face Viena pentru succesul Congresului Euharistic. Ungurii l-au amenințat pe Moșul [este vorba de Sf. Părinte Papa Pius X] că denunță Concordatul cu Vaticanul, dacă nu le face pe voie”[27] în chestiunea Episcopiei Greco-Catolice maghiare.

Cu Episcopia de Hajdudorogh lucrurile merg înainte. După emiterea Bulei de către Papă, la 8 iunie 1912, se pune problema „executării” ei, adică punerea în practică a dispozițiilor de acolo. Guvernul maghiar încă nu a găsit omul potrivit pentru a fi episcop și numește un administrator provizoriu al noii Episcopii în persoana Episcopului ruteano-maghiarizat de la Muncaci Papp Antal. Acesta trimite o circulară în limba maghiară către toate parohiile, pentru a-și anunța noua calitate. Cînd au auzit că circulara este în maghiară, românii din Sanislău (actualul județ Satu Mare) i-au cerut preotului lor să o trimită înapoi la Episcop și să-i spună acestuia că ei nu au nevoie de episcopie nouă[28]. Pe 12 decembrie 1912, toți cei 14 preoți din cele 14 parohii din Comitatul Sătmar care au fost alipite forțat la Hajdudorogh au organizat o adunare de protest la Satu Mare. Episcopul provizoriu Papp Antal s-a plîns nunțiului papal de la Viena că există preoți recalcitranți, care i-au refuzat „cuvîntul său de salut și binecuvîntare”, adică circulara scrisă în limba maghiară, în pofida faptului că maghiara nu era limba oficială în dieceză. Episcopul Papp cere sfatul nunțiului papal cu privire la felul în care ar trebui să procedeze, iar acesta îi recomandă să suspende salariile preoților care nu se supun (din nou avem de a face cu disciplina foamei).

Papp Antal se retrage din funcția de administrator provizoriu al Episcopiei și guvernul propune Sf. Scaun numirea unui episcop titular în persoana altui rutean maghiarizat, Miklossy Istvan, un preot fără studii superioare, dar un bun maghiar. După numire, Miklossy constată că Hajdudorogh este mai curînd o comună rurală, fără străzi pietruite, fără electricitate și mai ales fără o clădire care să poată fi considerată o „reședință cinstită și potrivită” („decentem et congrua habitationem”), așa cum scria în bula papală, demnă pentru un episcop și pentru curtea sa. Prin urmare, noul episcop refuză să se stabilească aici și obține o reședință provizorie în impozantul Palat al Camerei de Industrie din marele și modernul oraș Debrețin, la patruzeci km sud-est de Hajdudorogh, deși calvinii din Debrețin nu vedeau cu ochi buni stabilirea sediului unei episcopii Greco-Catolice în orașul lor, iar titulatura oficială a Episcopiei rămîne tot aceea de Hajdudorogh. Episcopul Miklossy își „constituie” (ăsta era termenul din epocă) un vicar în persoana unui individ încă și mai dubios, tot un rutean renegat, căruia în plus „îi lipseau cei șapte ani de acasă”[29], un anume Jaczkovics (Itzikovics) Mihalyi, pe care îl numește vicar general și inspector școlar eparhial.

Primele acțiuni inițiate de către vicarul Jaczkovics, camuflate sub pretextul unor inspecții curente, sunt de fapt niște expediții de pedepsire a preoților români din Sătmar care au refuzat

[25] * * * *Românii greco-catolici și Episcopia de Hajdudorogh (1912).,* ed. cit., p. 40.
[26] Idem, p. 41.
[27] Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești,* ed. cit., p. 286.
[28] * * * *Românii greco-catolici și Episcopia de Hajdudorogh (1912).*, ed. cit., p. 45.
[29] Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești,* ed. cit., p. 288.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

scrisoarea de „binecuvîntare” în limba maghiară a fostului episcop provizoriu Papp Antal. Vicarul Jaczkovics își începe inspecțiile cu parohia din Moftin, în postul Paștilor, pe data de 10 aprilie 1913. Nu vine împreună cu alte fețe bisericești, ci se deplasează cu echipajul prefectului comitatului și este însoțit de subprefectul Madarassy și 16 jandarmi călări[30]. Cu această suită a intrat în sfînta biserică. Preotul Gheorghe Mureșan tocmai îi cumineca pe credincioși, dar vicarul Jaczkovics a intrat în altar și a cerut să fie întreruptă slujba, sub motiv că el vrea să facă inspecție. Cînd preotul a încheiat cuminecarea zicînd tare ecfonisul „Mîntuiește, Doamne, poporul Tău și binecuvintează moștenirea Ta!” jandarmii, neștiind ritul oriental, au crezut că este vorba de un strigăt de luptă, de un îndemn la răzvrătire. Au început îmbrîncelile și vicarul a fost scos cu forța afară din biserică. Se trag clopotele, vine tot satul și se începe o bătaie generalizată cu jandarmii. Au urmat arestări, au fost tîrîte în temniță inclusiv femei și persoane minore, iar cei închiși au fost bătuți cu cruzime de către jandarmi.

Preotul Mureșan și un număr de 14 enoriași sunt judecați la Satu Mare, fiind al doilea proces politic împotriva românismului derulat la Satu Mare în mai puțin de douăzeci de ani, după procesul Memorandiștilor. Modul în care a decurs procesul este relatat pas cu pas în revista „Unirea” de la Blaj[31]. Se pronunță pedepse aspre cu închisoarea pentru 15 inculpați și se aplică și amenzi ruinătoare pentru încă 20 de inculpați. Cei condamnați sunt: pr. Gheorghe Mureșan, canonic onorar, un an şi șase luni închisoare, trei ani pierderea drepturilor civile; Ioan Cerghi senior, Ioan Cerghi jun., Ioan Variu, A. Botiş, Grigore Bontea, Augustin Cădar, Ştefan Şoncodi, Pavel Şoncodi, Iacob Moldovan, Vasile Pop şi Vasile Tăutu, cîte 6 luni închisoare şi un an pierderea drepturilor civile; Grigorie Borota, 3 luni închisoare şi un an pierderea drepturilor civile; Maria Tarţa, 15 zile închisoare şi un an pierderea drepturilor civile; Maria Pintea, achitată pentru o cauţiune de 2000 coroane aur. Ierarhii Greco-Catolici români ignoră „incidentul”.

Tot în același timp și tot de către Vicarul Jaczkovics a mai fost trimis în două rînduri la închisoare și preotul Ciurdariu din Dob, Comitatul Sătmar, om în vîrstă de 70 de ani. Pentru că și-a îndemnat poporul să cumpere calendare românești a executat o pedeapsă de 3 luni la Seghedin apoi, abia ajuns acasă, a fost rearestat din nou pentru că s-a împotrivit autorităților. Alți preoți și-au îndemnat credincioșii să participe la Adunarea de la Alba Iulia din 29 mai 1912, împotriva înființării Episcopiei de la Hajdudorogh – și aceștia au fost întemnițați pentru „atîtarea românilor împotriva națiunii maghiare”[32]. Episcopii, în schimb, întrucît nu au participat la acea Adunare, nu au avut nici un fel de neplăceri.

Scandalul Episcopiei maghiare de la Hajdudorogh ia în curînd proporții internaționale. Protestele românilor la Sf. Scaun au „curs ca ploaia”, după cum îndemna Vasile Lucaciu, iar deputații români din Parlamentul de la Budapesta, Ștefan Cicio Pop, Teodor Mihali și Alexandru Vaida Voievod, precum și Episcopul Vasile Hossu (Mitropolitul Victor Mihalyi lipsește din nou) țin lungi discursuri extrem de critice la adresa Legii de recunoaștere de către stat a acestei episcopii. Nunțiul de la Viena îi scrie secretarului de stat al Vaticanului să rezolve rapid problemele create de către noua episcopie, pentru că este în joc prestigiul și autoritatea Romei. În politica internațională se produc mișcări, în zona central și est europeană au loc regrupări de state și înființarea de alianțe, lumea presimțind un posibil război între cele două imperii, Habsburgic și Țarist, iar Austria dorește să atragă România în alianța Puterilor Centrale. România condiționează o alianță cu Austro-Ungaria de stoparea politicii de maghiarizare a românilor din Transilvania[33].

De la București, Constantin G. Dissescu, fost ministru pentru Culte și Instrucțiune Publică în guvernele Tache Ionescu și Titu Maiorescu, publică un amplu articol în ziarul „Le Temps” de la Paris referitor la relațiile României cu Austro-Ungaria[34]. În acest articol, politicianul român

[30] Ibidem, p. 288 și urm. Vezi și Vasile Stoica, *Suferințele din Ardeal,* Ed. Vicovia, Bacău, 2008, p. 320.
[31] În „Unirea”, Blaj, XXIV, 1914, nr. 41 – 43.
[32] Vasile Stoica, op. Cit., p. 321.
[33] * * * *Românii greco-catolici și Episcopia de Hajdudorogh (1912).,* ed. cit., p. 51.
[34] Reluat în ziarul „Unirea”, Blaj, an XXIV, nr. 45 / 1914, p. 1.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

recunoaşte că România a fost în ultimii 35 de ani sub influenţa Triplei Alianţe (poate şi fiindcă am avut rege de origine germană), dar în ultima vreme relaţiile între Bucureşti şi Viena s-au răcit, din cauza faptului că Austria şi Ungaria nu au dat o soluţie convenabilă chestiunii românilor din Ungaria. Guvernul maghiar a afirmat că aceasta este o chestiune pur internă a Ungariei, dar România nu poate să recunoască un astfel de punct de vedere. Fostul ministru Constantin G. Dissescu mai arată că în luna august 1912 a trimis o Scrisoare contelui Berchtold (pe atunci ministrul de Externe al Ungariei), în care a protestat împotriva numirii unui episcop greco-catolic maghiar pe teritoriul unor dieceze româneşti, dar intervenţia sa nu a fost ascultată.

În tot cursul acestor evenimente, Mitropolitul Greco-Catolic Victor Mihalyi a jucat un rol ambiguu şi şters, probabil în mod intenţionat. În Maramureşul natal, pentru acest Mitropolit s-a creat un adevărat cult al unui ierarh activ şi bun român, ba a mai fost ales şi membru de onoare al Academiei Române, poate şi sub influenţa indirectă a mult mai merituosului său frate Ioan Mihalyi de Apşa, celebrul editor al Diplomelor maramureşene, dar în realitate Mitropolitul Victor a fost absent de peste tot acolo unde se juca soarta românilor din Provincia sa metropolitană. Nu s-a implicat deloc în Mişcarea memorandistă, deşi viitorul Mitropolit Ortodox al Ardealului, Vasile Mangra, a făcut parte din delegaţia care a dus Memorandumul la Viena. Nu a mers la nici una din cele două Conferinţe de la Budapesta (noiembrie 1911, deşi atunci se afla în Budapesta, şi nici la cea din februarie 1912), acolo unde s-a decis lista cu parohiile româneşti care trebuiau rupte de la episcopiile româneşti şi trecute forţat la Episcopia Greco-Catolică maghiară. Nu a fost prezent nici la Adunarea de la Alba Iulia din 29 mai 1912, unde s-a luat atitudine şi s-a conceput un Memoriu împotriva înfiinţării Episcopiei Greco-Catolice maghiare de la Hajdudorogh. Nu a mers nici la Roma, aşa cum l-a însărcinat Rezoluţia Adunării de la Alba Iulia, pentru a preda el însuşi papei Memoriul întocmit în urma acestei Adunări. Unii istorici i-au scuzat absenţele din momentele cruciale ale evenimentelor din anii 1911-1912, motivînd că era bătrîn şi bolnav (avea pe atunci 70-71 de ani). Dar patru ani mai tîrziu, după ce România a intrat în război împotriva Austro-Ungariei, în toamna anului 1916 Mitropolitul Mihalyi şi-a părăsit reşedinţa de la Blaj (deşi era mai bătrîn cu patru ani şi probabil tot în aceeaşi stare de sănătate) şi s-a refugiat la Oradea, de frica intrării în Ardeal a batalioanelor române, care au început să treacă Carpaţii. Aceeaşi istoriografie apologetică şi encomiastică a creat şi reprezentarea falsă, potrivit căreia numai Mitropolitul Ortodox al Ardealului, Vasile Mangra, a dat o Circulară către preoţii lui şi către popor, în care s-a pronunţat împotriva intrării Armatei Române în Ardeal, iar Mitropolitul Greco-Catolic nu ar fi dat aşa-ceva.

În realitate, imediat după intrarea României în Primul Război Mondial, ambii mitropoliţi români, aflaţi atunci la Oradea, şi Vasile Mangra şi Victor Mihalyi, au primit de la guvernul maghiar un concept scris, care conţinea unele idei orientative împotriva României şi de afirmare a loialităţii faţă de statul maghiar şi li s-a cerut la modul imperativ să adapteze acest text sub formă de pastorale şi să îl comunice enoriaşilor. Ideea de bază a acestui text a fost publicată chiar de către un istoric care a fost în acelaşi timp şi preot unit, l-am numit aici pe Alexandru Filipaşcu, cu a sa celebră *Istoria Maramureşului,* tipărită la Bucureşti în toamna anului 1940. Textul guvernului maghiar suna cam în felul următor: „Noi, reprezentaţii bisericeşti şi laici ai românimii respingem afirmaţia că ne-am găsi sub domnie străină. Suntem cetăţeni egal îndreptăţiţi cu ungurii, avem vechi tradiţii de credinţă faţă de tron şi patrie. Nu vrem eliberare [din partea României], ne alipim la indestructibilitatea patriei noastre maghiare. Noi, românii din Ungaria ţinem cu tot preţul să trăim sub domnia sfintei coroane ungare. Vom lupta cu toate armele spirituale şi fizice pentru apărarea integrităţii Ungariei”[35] etc., etc. Ambii mitropoliţi au îmbrăcat ideea în haine retorice particulare, după personalitatea şi stilul fiecăruia şi au transmis-o apoi către preoţi sub formă de circulară. Este o întîmplare că Mitropolitul Greco-Catolic Victor Mihalyi a murit în refugiu la Oradea pe la sfîrşitul lunii ianuarie 1918, iar pînă la 1 Decembrie 1918 lumea a avut timp să uite de el, în timp ce

[35] Alexandru Filipaşcu, *Istoria Maramureşului* [republicată anastatic], Editura Gutinul, Baia Mare, 1997, p. 204.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)

Mitropolitul Ortodox Vasile Mangra a trăit mai mult și s-a refugiat în Ungaria, iar la 1 Decembrie 1918 lumea și-a adus aminte de el, numai de el, și de Circulara lui anti-românească. După cum probabil tot o întîmplare este și faptul că istoricii români de orientare Greco-Catolică au găsit și valorificat publicistic numai textul semnat de către Vasile Mangra și nu l-au găsit sau nu au vrut să îl găsească și pe cel semnat de către Victor Mihalyi.

BDD-A30446 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:07:39 UTC)